

Праблемны свет лістоў Максіма Багдановіча

Ліст апошні. Незавершаны і неадпраўлены. Перадсмяротныя словы бацьку ад сына. Падаецца, «асабістыя» тут хіба першыя два сказы: «...Здравствуй, старый воробей. Молодому воробью плохо» [1, с. 406]. Далей – апісанне цяжкага стану, толькі і яно прагучала настолькі пранікнёна ў маладога, ды даўно ўжо квалага праз цяжкую хваробу чалавека, што нагадала споведзь.

Эпістальны паэта, даступны на сёння шырокаму чытацкаму колу, складае дзевятнаццаць лістоў, якія ўвайшлі ў Поўны збор твораў. Гэта лісты ў рэдакцыю газеты «Наша ніва», часопіса «Маладая Беларусь», лісты да В. Ластоўскага і іншых прыватных асоб. Паводле эпістальнага матэрыялу магчыма не толькі прасачыць паслядоўнасць станаўлення таленту М. Багдановіча, але і зазірнуць у душу чалавека, які цярэў фізічныя пакуты ад цяжкай хваробы. Усе лісты напісаныя рукой апантанага Беларускага паэта з чужых яму земляў. Выключную большасць іх М. Багдановіч напісаў, жывучы ў Яраслаўлі, дзе пачаў сур’ёзна цікавіцца ўсім беларускім. З гэтага боку цікава прасачыць, што хвалявала паэта, вымушанага шукаць шляхі да Радзімы.

Найранейшы з вядомых лістоў у рэдакцыю «Нашай нівы» ён напісаў у 1909 г. з Ялты, дзе быў на лячэнні. У лісце ён афармляе падпіску на газету на два месяцы. Першыя беларускія газеты «Наша доля» і «Наша ніва», што пачалі выходзіць у далёкай Вільні, выпісала М. Багдановічу, верагодна, па яго просьбе, хросная маці Вольга Сёмава, якая жыла тады ў Пінску.

Імпульсіўна, часам наіўна, але заўжды жыва рэагаваў М. Багдановіч на любыя звесткі, звязаныя з родным краем. Так, у лісце да «Нашай нівы» за 1912 г. адразу пасля слоў віндавання рэдакцыі з шасцю гадамі дзейнасці, ён занепакоена пытае: «Пад час выбараў у “Рускіх ведамасцях” з’явілася звестка, быццам узяты ў турму сакратар “Сахі”, але фамілія не названа. Калі спраўдзі каго ўзялі, дык каго?» [1, с. 397]. У 1913 г. Багдановіч-гімназіст у лісце да рэдакцыі паведамляе, я, дазнаўшыся, што сярод арыштаваных удзельнікаў Сормаўскага паўстання ёсць беларус, спрабаваў перадаць яму за краты колькі асобнікаў беларускай газеты «Наша воля», каб нагадаць пра родны край. Далей – роздум пра магчымага правакатара і захады, што могуць папярэдзіць яго шкодную дзейнасць. Ва ўсім гэтым – неспакойная душа паэта, што парываецца да роднага краю, зямлі, людзей.

У лісце ў рэдакцыю «Маладой Беларусі» (1911) М. Багдановіч не толькі вітае «нараджаючыся журнал», але й дасылае туды свае творы, якімі дбаў пра «здатнасць нашай мовы да самых строгіх вымог вяршоўнай формы». Малады паэт «шчыра хацеў бы, каб гэтыя вершы мелі дзе якой культурны ўплыў на нашых песняроў». Насамрэч М. Багдановіч далучыў беларускую літаратуру да паэтычных дасягненняў не толькі рускай, але і сусветнай літаратуры. Мы маем класічныя, часам шэдэўральныя пераклады Авідзія, Шылера, Пушкіна, Гайнэ, Верхарна і Верлена, зробленыя маладым паэтам, які, мусім прызнаць, не ведаў дасканала на той момант роднай мовы. У перакладчыцкай дзейнасці даследчыкі бачаць гістарычную заслугу беларускага паэта.

У чарговым лісце да рэдакцыі «Нашай нівы» М. Багдановіч заклікае: «Ізноў прашу, – друкуйце заменш дрэні, заклінаючы п. Антонія іменем

европеізма, культурнасці і т.д., а п. Ластоўскага іменем мадэрнізма і т.д.» [1, с. 396]. Пра шчыльную лучнасць поглядаў, агульных мэт дзейнасці «нашаніўцаў» кажа гэтая шчырая крытыка аднадумцаў. М. Багдановіч хваліць рупліўцаў з «Нашай нівы» за тое, што «заміж фельетона пачалі друкаваць вялікія творы, пісанья вершам» [1, с. 397]. Ён зазначае: «Наша пісьменнасць яшчэ толькі зараджаецца, рамантызм для яе – не пройдзеная ступень, як у іншых літаратурах, а рэч зусім свежая» [1, с. 397] – і ў гэтым кантэксце лічыць вартым увагі творчасць маладога Янкі Купалы.

Ведаем, які ўплыў аказаў В. Ластоўскі, гісторык, публіцыст і літаратуразнаўца, на адраджэнскія погляды М. Багдановіча. У лістах Максім Кніжнік дзякуе В. Ластоўскаму за дасланыя гістарычныя тэмы і тлумачыць свой выбар: «Куды цікаўша апісываць Беларусь 16 – 17 стагоддзяў! Тады і мясцовая, карэнная культура адстаялася і выкрасцілівалася ў цвёрдыя, своеабразныя формы» [1, с. 396]. М. Багдановіч зрабіў спробу паказаць месца і ролю беларускага народа ў гісторыі і часе, сфармуляваць нацыянальную ідэю, асэнсаваць шляхі далейшага развіцця беларускай нацыі.

Супрацоўніцтва з рэдакцыяй «Нашай нівы», думаецца, адточвала Максімаў талент. У лістах выявілася яго стаўленне да паэзіі і творчасці наогул: «Пераклады выйшлі не зусім добрыя, бо арыгіналы часта маюць розныя перашкоды ў будоўлі фразы. Звычайна, тронкі абгладжваць я сабе дазваляю, але памятаваў добра, што перакладчык – не рэдактар, асабліва калі перакладае з такой блізкай мовы» [1, с. 399]. У лісце за 1913 г. знаходзім просьбу пракаментываць «вершы пра вагітнасць» [1, с. 400]. М. Багдановічу важным было слова аднадумцаў, таленавітых творцаў. У іншым лісце паэтам агучаны прынцыпы адбору вершаў для зборніка: «Калі бачыў два вершы адзінакавай вартасці – друкаваны і недрукаваны, – звычайна, памяшчаў другі. Калі Вам дзе што хацелася б з выкінутым мною памясціць у кніжку – будзь ласка. Але мая думка – выкідайце болі, тады зборнік выйдзе лепі» [1, с. 402].

У лістах знаходзім клопат пра ўласнае веданне мовы народа, якому вырашыў служыць. Ён просіць: «Калі ў вершах знойдзецца колькі абмылак у мове, так што зробіцца патрэбнай сур'ёзная падпраўка іх, – будзь ласка, надашліце іх, калі хапіла бы часу, да мяне: я ахвотна папрацаваў бы» [1, с. 394]. Чытаем і такое: «На які пёс і Вы і я ўжываем слова «стыль», – у Насовіча памешчана слова «кшталт» [1, с. 398]. Па згадках блізкага сябра М. Багдановіча Дзядора Дзявольскага, нягледзячы на частыя змены кватэры сям'ёй Багдановічаў, заўжды на Максімавай палове стала ляжаў слоўнік І.І. Насовіча.

З асаблівым смуткам успрымаюцца радкі з лістоў невылечна хворага таленавітага паэта пра самаадчуванне. Чалавек, які па сваім характары не меў звычкі лішні раз скардзіцца на здароўе, згадвае пра хваробу ў выпадках, калі яна перашкаджае яму ў галоўным – пісаць творы, пашыраць гэтак неабходнае яго Бацькаўшчыне беларускае мастацкае слова. «Не дзівіцеся, што ў мяне літары выходзяць зусім дзіцячыя – пішу я лежачы, бо моцна хварэю – інфлюэнца ці васпаленне лёгкіх; тэмпература ў мяне падымаецца да 40 градусаў, а 39,5 градусаў бывае кожны дзень. Але чорт з ім!» [1, с. 399]. У 1916 г. у лісце да Ванды Лявіцкай М. Багдановіч дзеліцца думкамі пра зборнік «Вянок» (яго ўдзячныя нашчадкі назавуць кнігай XX ст.), пра задумы наступных кніг: «У

1913 г. я асабліва ахвотна пісаў, кажучы велікарускае слова, «изящные» вершы; з іх бадай што ні адзін друку не бачыў. Выйдзе яшчэ адзін зборнік «Пярсцёнак». А з вершаў апошняга часу і трэці – «Шыпшына». Укласці гэтыя кніжачкі, пэўна, не паспею, але думаць аб іх прыемна...» [1, с. 404–405].

З лістоў паўстае вобраз М. Багдановіча, які не супярэчыць яго вобразу ў мастацкіх і публіцыстычных творах, – бязмежна шчырага чалавека, цалкам скіраванага на творчасць і служэнне Радзіме.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Выбраныя творы / М. Багдановіч. – Мінск, 1996.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ